

SLOVENSKI RAZLAGALNI IN VEČJEZIČNI PREVAJALNI SLOVARJI BIBLIOTEKARSKE TERMINOLOGIJE – OD SEZNAMA TERMINOV DO SPLETNIH TERMINOLOŠKIH ZBIRK

Bibliotekarstvo je stroka, ki ima v slovenskem prostoru dokajšnjo tradicijo; bibliotekar v Licejski knjižnici, današnji Narodni in univerzitetni knjižnici, je bil v 19. stoletju tudi genialni jezikoslovec Matija Čop. Slovenski termini so se kljub močnemu in stalnemu vplivu nemškega jezika v 19. in 20. stoletju, danes pa predvsem vplivu angleške strokovne literature in s tem tudi terminologije, razvili, utrdili in tudi uveljavili. Ves ta čas pa bibliotekarskim terminom ni bila namenjena sistematična skrb ali organiziran poskus njihove kodifikacije in normiranja. Raba je slonela predvsem na jezikovni praksi in normi posameznih »šol« ali pomembnih in vplivnih posameznikov in pogosto ni bila niti oblikovno niti semantično usklajena. Zaradi spoznanja, da bibliotekarska terminologija konec 20. stoletja v slovenščini še ni imela nobenega enojezičnega razlagalnega, niti večjezičnega prevajalnega slovarja, je priprava in objava obeh postala nujna. To vrzel v bibliotekarski stroki sta zapolnila večletna projekta priprave slovenskega razlagalnega slovarja bibliotekarske terminologije in večjezičnega prevajalnega slovarja, ki nastaja v razvejani mednarodni mreži. Za oba slovarja je značilno, da sta nastajala skoraj iz nič, saj se ni bilo mogoče opreti na nobena obstoječa gradiva, zato je bilo v začetku delo skoraj v celoti usmerjeno v inventarizacijo izrazja. Slovarja nastajata v računalniškem okolju, zato so strokovnim sodelavcem vsa delovna gradiva dosegljiva v elektronski obliki, kar je pomembno predvsem pri usklajevanju pisane družčine sodelavcev iz šestnajstih držav, ki v projektu sodelujejo. Podatkovni model je bil zasnovan tako, da omogoča dovolj popolno sestavo in členitev geselskega članka ob enostavni in učinkoviti uporabi slovarjev v elektronski obliki na optičnem disku in na svetovnem spletu, istočasno pa tudi urejanje, oblikovanje in vse potrebne izhodne oblike za objavo tiskane izdaje v sodobnem elektronskem založništvu in tiskanju na zahtevo.

leksikografija, terminološki slovarji, razlagalni slovarji, prevajalni slovarji, večjezični slovarji, elektronski slovarji, bibliotekarstvo, mednarodni projekti

The discipline of library science has a considerable tradition in Slovene areas: in the 19th century one of the librarians in the Lyceum Library, now the National and University Library, was the talented linguist Matija Čop. In spite of the continual strong influence of German in the 19th and 20th centuries, and today of English technical literature and terminology, Slovene terms have developed, strengthened and become established. But during all this time, no particular attention was paid to library terms and no organised attempt was made to codify and normalise them. Their use was based primarily on language practice and on the norms of individual »schools« or of important and influential individuals; moreover, they were not formally or semantically standardised. Due to the fact that, at the end of the 20th century, there was still no monolingual, let alone multilingual, dictionary of library terminology, the preparation and publication of both became essential. This gap was filled by a long-term project involving the preparation of an explanatory Slovene dictionary of

library science, as well as a multilingual dictionary being produced by an international network of contributors. As there was no existing material to draw upon, both dictionaries had to start almost from scratch, which meant that they began by focusing wholly on coming up with an inventory of terms. The dictionaries are being produced within a computer environment, so that all the contributors have access to working material in electronic format, which is of particular importance when it comes to standardising what is written by the project partners in sixteen different countries. The data model was designed to facilitate an adequate composition and division of dictionary entries, as well as simple and effective use of the dictionaries on disc or online, while at the same time enabling the format required for the preparation of printed versions produced via electronic publishing and printing on demand.

lexicography, terminological dictionaries, explanatory dictionaries, translation dictionaries, multilingual dictionaries, electronic dictionaries, library science, international projects

1 Jezik in terminologija

Natančno in enoznačno sporazumevanje med ljudmi je *conditio sine qua non* organizirane družbe, vzdrževanja že doseženih vrednot in vzpostavljanja novih. Vse bolj zapletene oblike sožitja in sodelovanja med posamezniki in skupinami to zahtevajo še bolj postavljajo v ospredje. Obsežni enojezični razlagalni slovarji omogočajo tako poglobljeno in enoznačno razumevanje pripadnikov istega jezika, večjezični, pretežno prevajalni slovarji, pa sporazumevanje med pripadniki različnih jezikov. Razvoj družbe in njena stratifikacija na različnih osnovah, npr. glede na družbeni status, izobrazbo, pripadnost različnim skupinam, tudi različnim strokam, sta pogojevala tudi jezikovno stratifikacijo, ki se odraža v dialektih, žargonih, strokovni terminologiji. Strokovna terminologija je dokaz moči, pestrosti, razvitosti in samostojnosti nekega jezika, hkrati pa tudi stroke, v kateri se uporablja, zato je jasno, da je treba strokovno terminologijo ustrezno gojiti in negovati, po drugi strani pa tudi normirati in tako utrjeno zapisati.

1.1 Slovenska terminologija bibliotekarstva in informacijske znanosti

Bibliotekarstvo je stroka, ki ima med Slovenci in v slovenskem prostoru dokajšnjo tradicijo; bibliotekar v Licejski knjižnici, današnji Narodni in univerzitetni knjižnici, je bil na primer v 19. stoletju tudi genialni jezikoslovec, poznavalec devetnajstih jezikov, Matija Čop. Slovenski strokovni termini so se kljub močnemu in stalnemu vplivu nemškega jezika v 19. in 20. stoletju, v sedanjosti pa tudi kljub vplivu angleške strokovne literature in s tem tudi terminologije, razvili, utrdili in tudi uveljavili. Ves ta čas bibliotekarskim terminom ni bila namenjena sistematična skrb ali organiziran poskus njihove kodifikacije in normiranja. Raba je slonela predvsem na jezikovni praksi in normi posameznih »šol« ali pomembnih in vplivnih posameznikov, npr. Avgusta Pirjevca, Pavla Kalana in drugih, ki pogosto ni bila niti oblikovno niti semantično usklajena. Sodobni strokovni stiki v svetu in hiter razvoj računalniške opreme ter s tem vnos sprememb v tehniko obdelave so povzročili ne samo vdor tujih poimenovanj, ampak tudi napačno rabo, ki jo je povzročil vir, iz katerega je črpana informacija.

1.2 Projekta slovenske terminologije bibliotekarstva in informacijske znanosti

Zaradi spoznanja, da bibliotekarska terminologija v slovenščini še nima nobene enojezičnega razlagalnega niti večjezičnega prevajalnega slovarja, je priprava in objava obeh postala nujna. V ožjem krogu strokovnjakov se je tako pred leti porodila misel o projektu, ki bi zapolnil to vrzel v bibliotekarski stroki. Ideja je postala resničnost, ko sta dr. Mirko Popovič in Ivan Kanič pripravila organizacijska in kasneje tudi strokovna izhodišča za delovanje projektne skupine, ki je začela z delom leta 1987. Začela se je priprava večletnega projekta za sestavo terminološkega slovarja, katerega trajanja in časovnega načrtovanja ni bilo mogoče natančneje opredeliti zaradi neobstajanja osnov za delo in slovarjev, na katere bi se lahko skupina oprla, spoznanja, da je bibliotekarstvo razvejano področje, zato bo inventarizacija izrazja zahtevno delo, in dejstva, da kroga sodelavcev, ki ga zaradi usklajevanja in redakcije ter načina dela, saj poteka vse delo, z izjemo usklajevalnih sestankov, izključno v prostem času sodelujočih strokovnjakov, ni mogoče širiti. Gotovo pa je, da je priprava slovarjev dolgoročen oziroma večleten projekt.

Cilji projektov bibliotekarske terminologije in s tem tudi slovenske bibliotekarske terminološke komisije so predvsem:

1. Kodificiranje slovenske bibliotekarske terminologije, ki temelji na
 - evidentiranju strokovnih izrazov ali terminov,
 - pomenski analizi termina in ugotavljanju sinonimnih odnosov med njimi,
 - normiranju glede na knjižno normo in zahteve urejene terminologije.
2. Sestava in izdaja terminoloških slovarjev bibliotekarstva in informacijske znanosti, tj.
 - enojezičnega razlagalnega terminološkega slovarja in
 - večjezičnega prevajalnega slovarja.
3. Jezikovno svetovanje in presoja ob tekočih terminoloških vprašanjih rabe strokovnih izrazov v bibliotekarstvu in informacijski znanosti, ki se opira na za slovar opravljenih pomenskih analizah terminov, ter objavljanje rezultatov v strokovni literaturi (predvsem reviji *Knjižnica* in *Knjižničarske novice*).

Nosilci projekta so Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije in Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Projektna skupina deluje od ustanovitve kot Bibliotekarska sekcija Terminološke komisije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

1.3 Terminološka komisija – Sekcija za bibliotekarsko terminologijo

Terminološka komisija – Sekcija za bibliotekarsko terminologijo je bila ustanovljena 9. junija 1987 ob združenih strokovnih prizadevanjih Terminološke komisije Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani in Terminološke komisije ZRC SAZU.

Izvajalci oziroma člani omenjene komisije so priznani strokovnjaki s področja bibliotekarstva, dokumentalistike, informatike, jezikoslovja in leksikografije. Doslej so sodelovali v pripravi gradiv dr. Branko Berčič, Ivan Kanič, Zvonka Leder, Majda Ujčič in mag. Polona Vilar, določen čas pa tudi Zlata Dimec, mag. Jože Kokole, Tomaž Kobe, Jože Munda, dr. Mirko Popovič, dr. Bernard Rajh, Stane Suhadolnik, dr. Alenka Šauperl, Maks Veselko, dr. Franci Zore, Saša Zupanič, dr. Maja Žumer, Darja Gabrovšek Homšak in drugi.

Delovanje Bibliotekarske terminološke komisije sta pri pripravi slovenskega terminološkega slovarja financirala v pretežni meri kot projekt v okviru Narodne in univerzitetne knjižnice Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za znanost in tehnologijo, dodatno finančno pomoč, predvsem za manjše zaključene segmente in potrebno opremo, pa občasno dobi komisija tudi iz drugih virov (doslej ZRC SAZU, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Zavod za odprto družbo Slovenije, Ekonomska fakulteta in I-Rose kot sponzorja).

Priprave večjezičnega prevajalnega slovarja kot mednarodnega projekta so financirali Narodna in univerzitetna knjižnica, Zavod za odprto družbo v Budimpešti, Ministrstvo za informacijsko družbo, delovanje ožjih delovnih skupin v sodelujočih državah pa si zagotavljajo skupine v svojih lokalnih okoljih.

1.4 Slovenski terminološki slovar bibliotekarstva in informacijske znanosti

Bibliotekarski terminološki slovar je razlagalni slovar, v katerem bodo zajeti tisti bibliotekarski strokovni izrazi, ki so v rabi in omogočajo komuniciranje v stroki. V slovarju bodo obdelani naslednji strokovni termini:

- slovenski bibliotekarski termini,
- slovenski termini s področja informacijske znanosti
- pomembnejša zastarela poimenovanja,
- udomačeni žargonski izrazi,
- splošno rabljene okrajšave in pomembnejše kratice,
- strokovni izrazi s področja tiskarstva, založništva, računalništva, dokumentalistike in informatike, ki močno posegajo v bibliotekarsko stroko.

Izbor v slovarju obdelanih strokovnih pojmov ali terminov bo narejen na osnovi z izpisovanjem slovenskih strokovnih besedil zajetega besedja in primerjanja z izborom v tujejezičnih strokovnih slovarjih. Pri izboru terminov, ki bodo obravnavani v slovarju, bo v okviru posamezne besedne družine, v kateri je iz istega pojmovnega sklopa več besednih vrst, praviloma dana prednost samostalniku, medtem ko bodo druge besedne vrste vključene glede na pogostnost rabe.

1.5 Večjezični terminološki slovar bibliotekarstva in informacijske znanosti

Bibliotekarska terminološka komisija je zasnovala in pripravila izhodišča za štirijezični bibliotekarski terminološki slovar, ki naj bi nastal kot prevajalni slovar s slovenskimi, angleškimi, nemškimi in francoskimi ustrezniki, v katerem bodo zajeti

tisti bibliotekarski termini ali strokovni izrazi, ki so v rabi in omogočajo komuniciranje v stroki. Poleg bibliotekarske strokovne terminologije bodo tudi tu obravnavani tisti strokovni izrazi iz drugih strok, ki močno posegajo v bibliotekarsko stroko.

Repertorij štirijezičnega slovarja je nastajal v letih 1987 do 1992 s selekcijo gradiva večjega števila tujejezičnih strokovnih terminoloških slovarjev, pripravo slovenskih ustreznikov in primerjavo z alfabetarjem slovenskega terminološkega slovarja. Opravljena je bila prva redakcija gradiva, ki obsega okrog 3000 izbranih terminov, nato pa je delo zastalo zaradi pospešenih priprav gradiva za slovenski razlagalni slovar. Slovar je v računalniško čitljivi in strukturirani obliki za člane komisije kot delovno gradivo že ves čas uporaben na osebem računalniku s posebno programsko opremo.

Zaradi obsežnosti in zahtevnosti priprave slovenskega terminološkega slovarja je delo na večjezičnem prevajalnem slovarju najprej zastalo in nato docela zamrlo, saj delovna skupina ni zmoгла vzporednega dela na obeh slovarjih. Zato se je porodila zamisel o pripravi večjezičnega slovarja v sodelovanju s strokovnjaki iz tujine kot obsežnejšega mednarodnega projekta, ki bi se kot tak lahko tudi financiral iz sredstev mednarodnih razpisov. Nastala je obsežna projektna dokumentacija, s katero je Narodna in univerzitetna knjižnica konkurirala na nekaterih mednarodnih razpisih in v letu 1998 pridobila ustrezna sredstva za izvedbo obširnega mednarodnega projekta, katerega rezultat bo večjezični bibliotekarski terminološki slovar.

2 Slovenski razlagalni slovar bibliotekarske terminologije

Slovenski razlagalni slovar bibliotekarske terminologije nastaja kot rezultat delovanja ožje projektne skupine od leta 1987, zaključna redakcija in izid slovarja pa sta predvidena za leto 2007. Delovno gradivo okrog 5100 gesel je že dostopno v nekaterih večjih knjižnicah, za delo redaktorjev pa je na razpolago tudi spletna verzija.

2.1 Strokovna izhodišča za pripravo bibliotekarskega terminološkega slovarja

Komisija se ravna po sodobnih načelih leksikografije; delo temelji na gradivu, dobljenem z izpisovanjem sodobne slovenske strokovne bibliotekarske literature in na preudarnem izboru terminov, ki bodo obdelani v slovarju, njihovi pomenski analizi in konzultiranju z že obstoječimi tujejezičnimi terminološkimi slovarji in leksikoni. Vsa izbrana gesla bodo v enojezičnem razlagalnem slovarju imela razlage, v večjezičnem slovarju pa bodo slovarska gesla pojasnjevali tuji ustrezniki.

2.2 Oris dosedanjega dela in prikaz že doseženih rezultatov

Delo komisije bo najslikoviteje prikazano v kronologiji vsega dogajanja, ki odraža delovne faze dosedanjega dela komisije:

1. Delovanje komisije z natančno opredeljenimi cilji se je začelo v letu 1987.

2. V času od ustanovitve komisije do konca maja 2004 je bilo 445 skupnih usklaževalnih sej izven delovnega časa članov komisije, tudi vse ostalo delo je potekalo v prostem času sodelavcev. V tem času so opravili strokovni sodelavci okrog 16.000 ur dela.
3. V prvi fazi izpisovanja izbrane slovenske bibliotekarske strokovne literature, ki je potekalo v letih 1987 do 1992, je bilo ekscerpiranih 61 strokovnih besedil. **Temeljno izpisovanje** je tako zajelo okrog 2200 strani besedila, rezultat pa je bilo 4662 računalniško obdelanih izpisov. V njih je bilo podčrtanih 10.570 gesel, nekatera med njimi se ponavljajo, zato je bilo identificiranih 6534 različnih gesel.
4. Namen druge faze, ki je potekala v letih 1996 in 1997, je bilo **dopolnilno in rezervno izpisovanje**. Po ponovni presoji in izboru je bilo pregledanih 139 besedil na skupaj 2716 straneh. V računalniško zbirko je bilo dodanih 4235 izpisov z 9161 podčrtanimi terminološkimi zvezami, ki prinašajo v alfabetařij dodatno še 5926 različnih gesel.
5. Tretja faza, ki je potekala leta 1999, je bila namenjena predvsem **dopolnilnemu izpisovanju** novejših besedil, ki so bila objavljena v času po prvih dveh izpisovanjih. Zajela je 91 strokovnih besedil na skupaj 1659 straneh, rezultat pa je 1405 novih izpisov z 2703 podčrtanimi terminološkimi zvezami, ki prinašajo v dosedanji alfabetařij še 1166 doslej neevidentiranih gesel.
6. V letih 1987–1993 je vzporedno z izpisovanjem potekala ob podpori tujih virov **redakcija štirijezičnega prevajalnega slovarja** v obliki angleško-slovensko-nemško-francoskega slovarja, ki je postal zasnova širšega mednarodnega projekta, ki ga vodijo sodelavci Bibliotekarske terminološke komisije. Iz gradiva za pripravo angleško-slovenskega slovarja bibliotekarske terminologije v sklopu mednarodnega projekta *Multilingual dictionary of library terminology* je bilo vključenih 4900 slovenskih izrazov.
7. Sedaj vsebuje računalniška zbirka 10.300 ekscerptov iz 291 slovenskih strokovnih besedil, odraz izpisovanja pa je abecedno urejen geslovnik v tiskani obliki – prva izdaja z okrog 9500 gesli je izšla leta 1992, spremljalo jo je tudi permutirano kazalo. Druga izdaja alfabetařija leta 1997 je bila znatno dopolnjena in obsega že 13.497 gesel. Tretja dopolnjena izdaja alfabetařija je rezultat vseh treh faz izpisovanja 291 slovenskih strokovnih bibliotekarskih besedil, ki so bila objavljena v letih med 1940 in 1999 na skupaj 6566 straneh. Obsega 16.578 gesel, iz gradiva za alfabetařij pa bo leta 2000 izdelano tudi permutirano kazalo s 34.900 enotami. Zbrano in računalniško obdelano gradivo je bilo leta 1998 objavljeno na optičnem disku CD-R kot delovno gradivo za člane Bibliotekarske terminološke komisije z ustrezno aplikacijo za iskanje in prikaz. Naslednja elektronska izdaja bo vsebovala vseh 10.300 izpiskov.
8. Od leta 1993 poteka redakcija terminov na podlagi zbranega gradiva z oblikovanjem razlag in izdelavo celovite podobe geselskega članka. Do konca leta

2005 je bilo tako pripravljeno prečiščeno gradivo 5100 gesel, ki je dostopno članom komisije zaradi usklajevanja tudi v elektronski obliki.

9. Prilagojena je bila ustrezna programska oprema na osebem računalniku. Slovarsko gradivo je uporabno v strukturirani obliki s preverjeno specifično programsko opremo na osebem računalniku, strukturirana zasnova geselskega članka pa omogoča računalniški zapis posamezne redakcije gesla in pripravo publikacije v namiznem založništvu.
10. Avgusta 1996 je izšel *Poskusni snopič Bibliotekarskega terminološkega slovarja*, ki obsega 578 geselskih člankov in ustreznike v treh tujih jezikih.
11. Občasno je komisija reševala terminološka vprašanja na zahtevo posameznikov, strokovnih skupin ali institucij ter nekatera terminološka vprašanja in odgovore na le-ta objavila v strokovni reviji *Knjižnica*.
12. Komisija je sodelovala pri oblikovanju izrazov in redakciji nekaterih novejših prevodov bibliotekarskih standardov in priročnikov (8 standardov ISBD, ISO).

Vse gradivo je računalniško obdelano. Ustrezna programska oprema na osebem računalniku zagotavlja zajemanje rezultatov izpisovanja, pripravo geslovnikov, vsebinsko redakcijo slovarskega gradiva in različne oblike delovnih izpisov ter namizno založništvo za oblikovanje samega slovarja. Slovarsko gradivo nastaja kot podatkovna zbirka, posamezen geselski članek pa predstavlja podrobno strukturiran zapis, kar omogoča različne vrste zelo specializiranih obdelav in morebiten kasnejši prenos v drugačna programska okolja. Izdaja celotnega terminološkega slovarja je predvidena tudi v računalniški obliki.

Faza dela, ki poteka od 1993, je glede na sprejeta oblikovna in tematska načela usmerjena v izdelavo razlagalnega enojezičnega slovarja, ki bo zajel strokovno izrazje bibliotekarske stroke. S pojmom *razlaga* opredeljujemo opis vsebine določenega pojma in njegovega formalnega znaka, to je besede, ki ga zaznamuje, z namenom, da pri opisu tega pojma navedemo tiste podatke o njem, ki zadoščajo, da dobi uporabnik osnovno predstavo o razlaganem; pri pomenskem ubesedovanju, to je pisanju slovarske pomenske razlage, je upoštevano načelo poljudnosti in predstavnosti. Pri tem je seveda zelo pomembno, da je pravilno izbrana nosilna beseda razlage, to je beseda, ki pomensko in vrstno opredeli termin, ga uvrsti v pojmovno skupino, nakaže njegovo pojmovno odvisnost in seveda ni sinonim ali sopomenka.

Veliko pozornosti je namenjene tudi ugotavljanju sinonimnih odnosov med posameznimi strokovnimi poimenovanji. Problem je za vsako terminologijo zelo pereč. O tem, kaj je *sopomenka*, govori več mnenj in definicij; mi jo obravnavamo kot istopomensko besedo, pri čemer glede na normo knjižnega jezika upošteevamo njeno stilno nevtralnost in nenevtralnost, glede na pomenske prvine, ali gre za popolno, delno ali približno sopomenko, glede na frekvenco, ali je enako rabljena, bolj rabljena ali manj rabljena, in glede na izvor, ali je domača ali tuja.

Za označevanje pomenskih odnosov med sinonimnimi poimenovanji so v rabi kvalifikatorji ali označevalniki, ki poleg označevanja nevtralnosti služijo tudi za

označevanje ostalih informacij. Da bi v slovarju kar najbolj zadostili navedenim spoznanjem, smo izdelali kriterije, po katerih poteka izdelava slovarja.

Zahtevno pomensko analizo strokovnih izrazov, ki temelji na zbranem gradivu, opravljajo predstavniki specializiranih področij bibliotekarske stroke, ki tudi tvorijo redaktorsko skupino slovarja. Geslo, obdelano v geselskem članku po postavljenih kriterijih, zato ni predstavljeno samo informativno, ampak upošteva tudi normativnost glede na knjižno normo in zlasti glede na zahteve, ki jih ima urejena terminologija stroke.

Realizacija načrtane obdelave in strokovne predstavitve bibliotekarske terminologije je razvidna v poskusnem snopiču. Tu je obravnavanih nekaj tematsko izbranih področij, strokovni izrazi ali termini pa si sledijo v abecednem zaporedju.

2.3 Ureditev slovarja in struktura slovarskih gesel

Bibliotekarski terminološki slovar je **razlagalni slovar** bibliotekarskih izrazov ali terminov, ki so jim dodani angleški in nemški ustrezniki. Slovar zajema tiste strokovne izraze, ki omogočajo standardizirano sporazumevanje v stroki. Slovarska gesla so urejena po abecedi, obdelava slovarja pa poteka po izdelanem sistemu, ki je bil v poskusnem snopiču predstavljen in preizkušen.

Geslo je enobesedni ali večbesedni bibliotekarski strokovni izraz, ki je naslovna enota slovarskega članka, v katerem je termin obdelan. Vsako geslo je obdelano v svojem odstavku. Geselski članki so razvrščeni po abecedi, ne glede na to, ali so gesla enobesedna ali večbesedna. Geselski članek oblikujejo naslednji sestavni deli:

- *glava* z geslom (enobesedni ali večbesedni izraz) in končnico, ki oblikoslovno uvršča geslo,
- *zaglavje* s slovničnim kvalifikatorjem ali besednovrstno oznako, z izgovorom, navedbo kratice,
- *razlaga* ali za kvalifikatorjem in/ali kratico *gl.* termin, ki mu stroka priznava veljavo in je obravnavan kot samostojno geslo,
- *ustrezniki* v angleškem jeziku.

Glava je začetni del geselskega članka, v katerem je geslo podano v izhodiščni obliki (*bibliotekarstvo*, *bibliografsko gradivo*). Geslo ima podatke o naglasu; dolžine so označene z ostrivcem, kračine s krativcem, širine pa s strešico. Naglasne dvojnice niso navedene.

Končnica, ki je navedena za enobesednim geslom, uvršča le-to v sklanjatveni ali spregatveni vzorec (*bibliotekar -ja*, *bibliotekarski -a -o*, *abecedirati -am*). Pri večbesednem terminu je končnica navedena za vsako besedo večbesednega izraza (*bibliografska enota -e -e*); pri večbesednem geslu s sklonsko neujemalnimi členi je nespremenjena sklonska oblika označena z dvema črticama (*ravnatelj knjižnice -a - -*), spol pa je določen po skladijsko vodilnem členu in je označen s kvalifikatorjem.

Sestavni deili *zaglavja* so: slovnični kvalifikator za spol (m, ž, s) ali besednovrstna oznaka, navedba izgovora, če je različen od zapisa, in navedba kratice oziroma krajšave.

Razlaga je pomenska predstavitev gesla. Razlaga gesla določa pomen ali funkcijo gesla in stoji za zaglavjem. Pri pomensko razčlenjenih terminih obstaja več pomenov, ki pa so označeni s številkami (*bibliografija*). Vse razlage so praviloma kratke in navajajo pomenske prvine, ki so pomembne za enotno predstavitev pojma.

Strokovno najustreznejši termin ima praviloma *polno pomensko razlago*. To lahko na začetku dopolni vrednotenjski kvalifikator (*čitalniška knjižnica*) ali kvalifikatorsko pojasnilo (*dislokacijski ključ*), na koncu pa so, če obstajajo, za podpičjem navedeni: za kratico *sin.* obstoječa *sopomenka* (*besedilo*) ali *sopomenke*, če jih je več (*bralec*), *protipomenka*, ki jo označuje kratica *ant.* (*javna knjižnica*), ali opozorilo o vsebinski povezanosti z drugim strokovnim izrazom, ki ga označuje kratica *prim.* (*avtor*). *Sopomenki*, ki jima stroka daje enako veljavo, imata obe polno pomensko razlago in navedene obstoječe *sopomenke*, *protipomenke* in opozorilo o vsebinski povezanosti z drugim terminom (*knjižničarstvo*, *knjižničarska dejavnost*). Vse manj rabljene *sopomenke*, ki so v slovarju razvrščene kot gesla (po abecedi prve besede), imajo za določenim kvalifikatorjem in kratico *gl.* namesto razlage naveden samo strokovni izraz ali termin, pri katerem je polna pomenska razlaga (*bralnica*, *karel*). Normativno težo ima pri tem kvalifikator *neustr.*, zato tako ovrednotena *sopomenka* ni navedena pri geslu s polno pomensko razlago (*knjižničarsko gradivo*).

Nepolna pomenska razlaga kaže samo najvažnejše sestavine pomena; navadno ima obliko oziralnega stavka (*bralec*).

Posredna razlaga določa pomen posredno, ker je le-ta razviden iz izhodiščnega pomena; najpogosteje imajo te vrste razlago termini, ki so besednovrstno pridevniki (*bibliotekarski*).

Pri večpomenskih izrazih je vsak pomen predstavljen enako (*bibliografija*).

Za opredeljevanje bibliotekarskih terminov, njihovih pomenov in *sopomenk*, so v slovarju uporabljeni *označevalniki* ali *kvalifikatorji*, to so pojasnila, ki opredeljujejo slovnično kategorijo besede, opozarjajo na njeno razširjenost in njeno vrednost ter nakazujejo njeno rabo, in sicer:

– za označevanje slovničnih informacij, zlasti v zaglavju, se uporabljajo naslednji označevalniki:

m	– moški spol, samostalnik moškega spola
ž	– ženski spol, samostalnik ženskega spola
s	– srednji spol, samostalnik srednjega spola
mn.	– množina
dov.	– dovršni glagolne
dov.	– nedovršni glagol
neskl.	– nesklonljivo
prid.	– pridevnik
prisl.	– prislov

- za vrednotenje in druge podatke se uporabljajo naslednji označevalniki:
 - sin. – sinonim ali sopomenka, beseda z enakim pomenom
 - ant. – antonim ali protipomenka, beseda z nasprotnim pomenom
 - gl. – glej, napotilo k besedilu, pri katerem je celotna informacija
 - prim. – primerjaj, napotilo k dodatni informaciji
 - krat. – kratica, napoved znaka, s katerim se v stroki okrajša strokovni izraz
 - nekdaj – izraz, ki je bil v zgodovinskem razvoju bibliotekarstva v rabi
 - neustr. – neustrezen izraz, ki ga stroka zavrača
 - okrajš. – okrajšava, napoved okrajšane oblike izraza
 - zastar. – zastareli izraz, ki je v rabi v starejši literaturi
 - zgod. – zgodovinsko
 - žarg. – žargonski izraz, ki je v rabi v govoru strokovnjakov
- za označevanje drugega strokovnega področja se uporabljajo strokovni kvalifikatorji, ki so praviloma okrajšave poimenovanih področij:
 - pri opremljanju knjižničnega gradiva
 - pri poizvedovanju
 - pri vsebinski obdelavi
 - v bibliografiji
 - v bibliometriji
 - v dokumentalistiki
 - v fotografiji
 - v informatiki
 - v katalogizaciji
 - v klasičnem katalogu
 - v klasifikaciji
 - v knjigoveštvu
 - v MARC-formatih
 - v papirništvu
 - v podatkovni zbirki
 - v pravu
 - v računalniškem katalogu
 - v računalništvu
 - v restavradorstvu
 - v tezavru
 - v tiskarstvu
 - v UDK
 - v založništvu

Poleg kvalifikatorjev so v rabi tudi t. i. *kvalifikatorska pojasnila*, ki so kvalifikatorjem podobna, v daljši enoti izražena opozorila. Kvalifikatorsko pojasnilo je sestavni del razlage, praviloma pa nakazuje način, po katerem je treba razumeti geslo (*dislokacijski ključ*).

Ustrezniki v angleškem jeziku predstavljajo oblike strokovnega termina v tem jeziku, navedeni pa so le pri geslih s samostojno razlago. Upoštewane so tudi sopomenke v angleškem jeziku.

2.4 Struktura slovarske podatkovne zbirke

Podatkovna zbirka v času priprave članka obsega okrog 5100 geselskih zapisov, podatkovna struktura pa je odraz različnih potreb, ki jih mora slovar izpolniti. Strukturiran vnos podatkov omogoča različne obdelave in analize podatkov za potrebe redakcijske skupine, obdelavo in pripravo izpisov za tiskano izdajo slovarja in predvsem tudi prenos podatkov v okolja, ki omogočajo enostavno in učinkovito uporabo elektronskega slovarja na cederomu in na svetovnem spletu. V posameznem zapisu geselskega članka je zato predvidenih 74 polj, kar se je doslej izkazalo kot dovolj učinkovita struktura za vse, tudi za najzahtevnejše obdelave. Pregled slovarske zbirke ponuja nekatere zanimive ugotovitve:

- razlago ima samo 3985 gesel, ker ostajajo brez razlage podrejeni sinonimi (*nekompatibilen*), kratice (IFLA) in gesla z vrednostnim kvalifikatorjem *neustr.* (*avtorski katalog*);
- 1142 gesel usmerja z *gl.* k nadrejenemu sinonimu s polno razlago (*normativna zbirka*);
- končnica spremlja 4554 gesel, brez končnice ostajajo gesla z vrednostnim kvalifikatorjem *neustr.* (*separatni odtis*) in nekateri nesklonljivi, predvsem latinski izrazi (*sine loco*);
- 4450 gesel ima označevalnik za spol, toliko je samostalnikov in samostalniških zvez;
- glagolov je 53, označen je tudi glagolski vid (*abecedirati*);
- 128 je kratic in 142 okrajšav (*AIK, dvoj. pag.*);
- besednovrstno oznako ima 75 gesel, praviloma so to pridevniki;
- izgovor, dodan v oglatem oklepaju, je prisoten predvsem pri kraticah in izrazih v tujem jeziku (*UDK, locus*), zabeležen je v 347 primerih;
- vrednostni kvalifikator spremlja 815 gesel (*anonona publikacija*);
- 678 gesel je opremljenih s strokovnim kvalifikatorjem (*inverzija imena*);
- 1265 je povezav med sopomenkami (*manuskript*);
- 1305 povezav kaže na pomensko sorodne termine (*makrotezaver*);
- mnogo je tudi večpomenskih izrazov, ki imajo zaradi tega tudi več razlag; 414 gesel ima razlagi, 52 gesel je s tremi razlagami, štiri razlage ima 10 gesel, po eno geslo pa pet razlag (*rokopis*) in šest razlag (*knjiga*).

Kot je bilo omenjeno v uvodu, slovenski jezik še ne premore bibliotekarskega terminološkega slovarja, niti še ni bilo popisano strokovno izrazje, ki se v stroki uporablja. Ob silovitem prodoru sodobne tehnologije prihajajo v slovenski strokovni jezik bibliotekarjev novi izrazi (novi nosilci zapisov so v knjižnici **knjižnično gradivo**, ki ga mora bibliotekar opisati, npr. *CD-ROM, plošča CD-ROM, cederom*,

zgoščanka, cede itn.), hkrati nekateri starejši izrazi izginjajo (npr. *zbirni listek*). Tri za slovenski jezik pomembne cilje, to je popis izrazja v bibliotekarski stroki, njegovo kodifikacijo in nato objavo v obliki tiskanega in elektronskega slovarja, je mogoče doseči le s projektno zasnovano akcijo, ki jo izvede multidisciplinarna skupina strokovnjakov s področja bibliotekarstva, dokumentalistike, informatike in leksikografije. Inventarizacija izrazja je bila z metodo izpisovanja strokovnih besedil na tak način že opravljena, zato preostaja predvsem še zahteven segment selekcije in vrednotenja terminov, oblikovanja razlag in pomenska analiza z vzpostavitvijo pomenskih zvez med izbranimi termini. Prav ta zaključni segment leksikografskega dela in nato objava slovarskega gradiva v snopičih je predmet projekta v teku. Zaradi zahtevnosti, predvsem pa dolgotrajnosti postopkov, je predvidena realizacija zadanih nalog v segmentih (podprojektih), katerih materializacija bodo posamezni snopiči terminološkega slovarja.

Celotno slovarsko gradivo od A do Ž s popravki in dopolnili in v obsegu okrog 6500 gesel je predvideno za izid v letu 2007. Ob tiskani izdaji sta predvideni tudi dve **elektronski izdaji**, to je na cederomu in na internetu.

3 Mednarodni projekt Multilingual Dictionary of Library and Information Science Terminology

Izdelava večjezičnega terminološkega slovarja bibliotekarstva in informacijske znanosti je bila zasnovana kot mednarodni projekt, za katerega je pripravila izhodišča in ga vodi skupina bibliotekarskih strokovnjakov Narodne in univerzitetne knjižnice in Centralne ekonomske knjižnice v Ljubljani.

3.1 Cilji projekta

- Priprava večjezičnega prevajalnega slovarja sodobne terminologije v bibliotekarstvu in informacijski znanosti v 16 evropskih jezikih kot strokovno izhodišče za komuniciranje slovenskih bibliotekarjev na evropski in svetovni ravni.
- Izdaja slovarja v tiskani in elektronski obliki.
- Povezovanje vrhunskih strokovnjakov s področja bibliotekarstva v velikem številu evropskih držav.
- Povezovanje vodilnih bibliotekarskih institucij (pretežno nacionalnih knjižnic) v teh evropskih državah.
- Promocija slovenskega bibliotekarstva v svetovnem merilu.

Slovar obsega okoli 5600 gesel s področja teorije in prakse bibliotekarstva, informacijske znanosti in z nekaterih z bibliotekarstvom povezanih področij, npr. knjigarstva, tiskarstva, restavratorstva, dokumentalistike, informatike in računalništva.

Delovna gradiva so v celoti ali delno pripravile že delovne skupine za ustrezne jezikovne skupine: angleškem, albanskem, bolgarskem, češkem, estonskem, island-

skem, latvijskem, litovskem, madžarskem, makedonskem, nemškem, poljskem, romunskem, srbskem, slovenskem in slovaškem jeziku. Glede na uspeh projekta v mednarodnem prostoru so sodelovanje ponudili tudi strokovnjaki v drugih deželah še za naslednje jezike: bosanskega, gruzinskega, hrvaškega, ruskega, španskega, esperanto.

3.1.1 Ciljne skupine

Večjezični terminološki slovar za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti je seveda prvenstveno namenjen bibliotekarjem praktikom in teoretikom, ki delujejo v okrog 1000 slovenskih knjižnicah, prav tako predavateljem in študentom Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ter drugim študentom in dijakom, ki se v času svojega šolanja in študija srečujejo z omenjeno tematiko. Tako bo omogočeno lažje in bolj ustrezno razumevanje tujih strokovnih besedil, boljše in bolj učinkovito prenašanje slovenskega znanja in izkušenj strokovni javnosti v Evropi in po svetu, pa tudi zagotavljanje multikulturnega in multilingvalnega evropskega okolja na področju bibliotekarstva, informacijske znanosti in širše informatike. Glede na to, da bo slovar na slovenskem spletnem strežniku dostopen širši slovenski in svetovni javnosti, bo pripomogel tudi k širjenju splošne razgledanosti, kulture in poznavanja teh strokovnih področij, s katerimi se v vsakodnevnem in poklicnem življenju srečuje sleherni izobraženec. Slovar, ki bo dostopen vzporedno s spletnimi dokumenti s področja bibliotekarstva, informacijske znanosti in širše informatike, bo olajšal uporabnikom interneta njihovo razumevanje, ne nazadnje pa bo dobrodošlo orodje tudi strokovnim prevajalcem v Sloveniji in v številnih v projekt povezanih državah, kjer govorijo 16 zajetih jezikov.

3.2 Razlogi za potrebnost v projektu zastavljenega slovarja

Strokovna terminologija je eden od dokazov razvitosti stroke in moči nekega jezika. Bibliotekarstvo ima v Evropi dolgo in razgibano tradicijo, to velja tudi za dežele Srednje, Vzhodne in Južne Evrope, ki jih »Zahod« pogosto tako rad obravnava kot posebno skupino dežel, narodov, kultur. Slovensko bibliotekarstvo še nima svojega lastnega terminološkega slovarja, niti razlagalnega, niti prevajalnega. Analiza stanja v drugih jezikovnih okoljih večjega števila evropskih jezikov je pokazala podobno sliko tudi v nekaterih drugih državah, marsikje pa so obstoječi slovarji stari, nepopolni ali vezani samo na ruski, včasih tudi nemški jezik. Vplivi angleškega jezika so v zadnjem obdobju opazni predvsem na področju informacijske znanosti in uvajanja sodobnih tehnologij. Problem prodora velikega števila tujk, izposojenk in pogosto tudi spačenk iz angleščine, nemščine in ruščine je v različnih jezikovnih okoljih različno izražen in poudarjen, povsod pa prispeva k jezikovni zmedi, napačni rabi in pogosto napačnemu razumevanju.

Tudi v svetovnem merilu primanjkuje sodobnih prevajalnih slovarjev za to stroko – pogosto so zastareli ali pa pokrivajo le zelo ozek izbor »pomembnih« sve-

tovnih jezikov in zanemarjajo druge, manjše in »manj pomembne« jezike. Nekateri »manjši jeziki«, pogosto so to hkrati tudi jeziki narodov, ki so se šele pred nedavnim osamosvojili, terminoloških slovarjev na področju bibliotekarstva sploh še nimajo (na primer islandščina, makedonščina, slovenščina). Nekateri drugi so v svojih terminoloških slovarjih zajeli le manjši del strokovnega izrazja, pogosto le omejena področja v stroki, npr. katalogizacija, izposoja, nabava. Interes in potrebo po takem slovarju so pisno izrazile pomembne bibliotekarske institucije iz 13 držav, ki so v predstavljenem projektu tudi pripravljene sodelovati. Eden osnovnih ciljev tega mednarodnega projekta je zato tudi vzpodbujanje izdelave slovarja v različnih jezikih na skupnem »slovarskem jedru« okrog 6.000 strokovnih terminov v angleškem jeziku, ki bi predstavljal stičišče skupnega dela. Kompilacijo in izbor skupnega slovarskega jedra so pripravili slovenski strokovnjaki.

3.3 Upravičenost projekta

Knjižnice so pomemben element informacijske družbe, v kateri zahteva globalizacija tudi vse več in vse intenzivnejše povezovanje tudi med knjižnicami, kar je mogoče le ob zagotavljanju nedvoumnega komuniciranja tudi v okvirih bibliotekarske stroke in informacijske znanosti. Dvojezični prevajalni slovarji, večjezični so le njihova multiplikacija, so zato neobhodno potrebno orodje za neposredno in formalno standardizirano strokovno komuniciranje med strokovnjaki različne jezikovne pripadnosti. Vstop Slovenije in tudi nekaterih drugih v projektu sodelujočih držav v Evropsko unijo bo še pospešil strokovno sodelovanje, ki brez ustreznih strokovnih slovarjev ni mogoče, na tak način pa se bo povečala tudi kompetitivnost slovenskega bibliotekarstva v evropskem prostoru. Angleški jezik je seveda *lingua franca*, vendar tudi do njega večina navedenih jezikov nima ustrezne premostitve v tej stroki.

Ob tem ne smemo pozabiti, da je uvrstitev »manjših« jezikov (albanščino, makedonščino in slovenščino govori okrog 2 milijona ljudi, estonščino pol toliko, islandščino le 270.000) in še ne dolgo politično samostojnih jezikov (hrvaščina, estonščina, litovščina, latvijščina, makedonščina, slovaščina in slovenščina) ob bok svetovnih jezikov v takem strokovnem slovarju istočasno tudi svojevrstna promocija in »sprejem« med evropske jezike, ki imajo urejeno, standardizirano strokovno terminologijo. Vključitev teh jezikov in terminologije bibliotekarstva in informacijske znanosti v skupen mednarodni slovar zato ne pomeni zgolj njihove enakopravnosti z jeziki, ki jih govorijo milijoni ljudi, pač pa tudi demonstracijo njihove samostojnosti, ki jim daje poleg sprejemanja tudi možnost posredovanja lastnih spoznanj in strokovnega znanja v svetovni prostor.

Glede na ugotovitev, da ustreznih sodobnih slovarjev terminologije bibliotekarstva in informacijske znanosti v omenjenih jezikih ni, niti ni v teku ali v pripravi večjih projektov, smo lahko prepričani, da podvajanja s podobnimi projekti ni. Vemo pa za nekaj slovarjev v nastajanju, kjer bo mogoče združiti prizadevanja

večjega števila strokovnjakov za doseg boljših skupnih rezultatov, npr. pri pripravi poljsko-nemškega bibliotekarskega slovarja.

3.4 Zanimanje mednarodne strokovne javnosti

Zanimanje in nedvomno tudi potrebo po takem slovarju je potrdila analiza stanja na tem področju, ki je bila izvedena v letu 1997 kot izhodišče za pripravo projektne dokumentacije. Že leta 1992 je 8 nacionalnih knjižnic prispevalo skromen delež v svojih jezikih, okrog 1000 gesel, Britanskemu svetu v Köln, ki je pripravljal drugo, razširjeno izdajo glosarja z naslovom *Librarians' Practical Dictionary*. Skupna prizadevanja žal niso obrodila sadov, izšla je le okrnjena verzija v angleškem, nemškem in ruskem jeziku. Tako zbrano gradivo v angleščini, nemščini, ruščini, madžarščini, bolgarščini, češčini, litovščini, latvijščini, estonščini in slovenščini bo predstavljalo manjši prispevek k slovarju, o katerem je govora v tem prispevku.

Namen analize je bil pregled najnovejšega stanja terminologije v bibliotekarstvu in informacijski znanosti in popis že obstoječih slovarjev na jezikovnih področjih, ki so se pripravljena vključiti v mednarodni projekt. Vprašalnik je bil poslan v 20 držav, istočasno pa je bilo navezано tudi veliko število osebnih stikov. Praviloma so bile naslovljene nacionalne knjižnice, včasih tudi bibliotekarska društva in institucije, ki izvajajo izobraževanje na področju bibliotekarstva. Ustrezne odgovore smo dobili iz 16 držav. V nadaljevanju navajamo nekaj vprašanj, ki so za nadaljevanje projekta posebej pomembna:

Obstaja dvo- ali večjezični terminološki slovar bibliotekarstva in informacijske znanosti, ki vključuje tudi vaš jezik?

Albanija	da
Bosna in Hercegovina	ne
Hrvaška	da
Estonija	da
Madžarska	da
Irska	ne
Islandija	ne
Latvija	da
Litva	da
Makedonija	ne
Romunija	ne
Slovaška	da
Češka	da
Slovenija	ne
Nemčija	da
Rusija	da

Če je odgovor »da«, navedite naslov, leto izida in ocenite njegov obseg.

Albanija	samo albansko-ruski, 1982, okrog 800 gesel
----------	--

Bosna in Hercegovina	nima
Hrvaška	samo hrvaško-angleški, 1965, okrog 2.500 gesel
Estonija	estonsko-angleško-nemško-finsko-ruski 4 tematski zvezki, vsak okrog 250 gesel
Madžarska	(ni podatkov)
Irska	nima
Islandija	nima
Latvija	latvijsko-angleško-nemško-ruski, 1993, okrog 820 gesel
Litva	9 tematskih zvezkov, 1990–1997, po 100 do 560 gesel
Makedonija	nima
Romunija	nima
Slovaška	12 slovarjev, enojezični in večjezični, v povezavi z angleščino, poljščino, madžarščino, ruščino ali nemščino, objavljeni v letih med 1958 in 1985, eden 1993, zelo različni po obsegu
Češka	(ni podatkov)
Slovenija	nima
Nemčija	več slovarjev, obsežni, tudi najnovejši
Rusija	(ni podatkov)

Menite, da je v strokovni bibliotekarski javnosti zanimanje oz. potreba, da bi uvrstili vaš jezik v večjezični terminološki slovar?

vsi odgovori »da« (z izjemo irščine)

(Če je odgovor »da«) Ste pripravljene sodelovati pri skupni izdelavi takega slovarja in opraviti slovarsko delo za svoj jezik?

vsi odgovori »da«

Večina je lahko navedla tudi imena strokovnjakov, ki bi se vključili v delo.

Ko se je delo začelo, so se v večini primerov vključile nacionalne knjižnice, poleg njih pa še Britanski svet v Kölnu in Bukarešti ter Univerza v Frankfurtu na Odri. Iz rezultatov ankete je razvidno, da je vsaj 16 jezikov, kjer bibliotekarji čutijo potrebo po sodobnem, obsežnejšem terminološkem prevajalnem slovarju, vsi v povezavi z angleščino, poleg tega pa še z nekaterimi drugimi jeziki. Večina je pri tem pripravljena sodelovati, čeprav je pogosto čutiti problem financiranja pa tudi strokovnjakov, ki bi lahko prevzeli tako zahtevno in odgovorno delo.

3.5 Organizacija in delitev dela

Pri izdelavi slovarja sodelujejo s strokovnjaki predvsem nacionalne knjižnice, fakultete in oddelki za bibliotekarstvo in informacijsko znanost ter že delujoče delovne skupine s področja bibliotekarske terminologije v deželah, kjer govorijo navedene jezike. Te institucije so kot nacionalni koordinatorji za svoj jezik podpisale pogodbo z nosilcem projekta (Narodna in univerzitetna knjižnica) ter

angažirale strokovnjake, ki nastopajo kot avtorji posamezne jezikovne variante slovarja. Nosilci osnovnih nalog so:

- Zasnova projekta, strokovne osnove in vodenje projekta: Narodna in univerzitetna knjižnica in Centralna ekonomska knjižnica v Ljubljani;
- Priprava in selekcija izhodiščnega gradiva ok. 6000 gesel: Narodna in univerzitetna knjižnica in Centralna ekonomska knjižnica v Ljubljani;
- Priprava ustreznikov v tujih jezikih: Strokovne skupine v posameznih jezikovnih okoljih / državah;
- Urejanje gradiva in priprava tiskane ter elektronske izdaje slovarja: Narodna in univerzitetna knjižnica in Centralna ekonomska knjižnica v Ljubljani:

S posameznimi uredniki in nacionalnimi koordinatorji so bile sklenjene ustrezne avtorske pogodbe oziroma dogovori o sodelovanju in soudeležbi pri avtorskih pravicah.

Uredniški odbor za pripravo slovarja sestavljajo: Ivan Kanič (glavni urednik), dr. Branko Berčič, mag. Polona Vilar, doc. Majda Ujčič, Elisabeth Simon (BibSpider, Berlin), dr. Primož Jakopin.

Pri pripravi slovarskega gradiva sodelujejo za posamezne jezike naslednji uredniki s svojimi delovnimi skupinami:

a) gradivo so delno ali v celoti pripravili:

Albanija	– Afrim Karagozi, Biblioteka Kombetare e Shqiperise
Bolgarija	– Alexandra Dipchikova, Narodna biblioteka »Sv. Kiril i Metodii«
Češka	– Miroslav Ressler, Národní knihovna České republiky
Estonija	– Anu Nuut, Eesti Rahvusraamatukogu
Islandija	– Guðrún Karlsdóttir, Landsbókasafn Islands – Háskólabókasafn
Latvija	– Anna Maulina, Latvijas Nacionāla bibliotēka
Litva	– Vytautas Rimša, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka
Madžarska	– Agnes Rác, Országos Széchenyi Könyvtár
Makedonija	– Elena Nikodinovska, Narodna i univerzitetna biblioteka »Sv. Kliment Ohridski«
Nemčija	– Elisabeth Simon, BibSpider
poljščina	– Jürgen Warmbrunn, Herder-Institut
Romunija	– Gabriela Massaci, The British Council Romania
Slovaška	– Alojz Androvič, Univerzitná knižnica v Bratislave – Jarmila Majerová, Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej
Slovenija	– Ivan Kanič, Narodna in univerzitetna knjižnica
Srbija	– Ljiljana Kovačević, Narodna biblioteka Srbije

b) na sodelovanje se pripravljajo:

BiH	– Kemal Bakaršić, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu
esperanto	– Janez Jug, Fakulteta za družbene vede
Gruzija	– Irakli Garibashvili, National Parliamentary Iliia Chachavadze Library

- Hrvaška – Tatjana Aparac Jelušič, Filozofski fakultet Osijek
Španija – Toni Lozano, Universidad de Granada

3.6 Financiranje

Jasno je, da tako obsežen in zahteven projekt ne more steči in uspeti brez ustrezne finančne podpore v času zasnove in priprave slovarskega gradiva, kakor tudi založniške in distribucijske dejavnosti ob zaključku. Financiranje projekta je bilo doslej zagotovljeno iz različnih finančnih virov:

1. Priprava slovarja:

- Zasnova, zbiranje in urejanje:
 - Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani,
 - British Council Köln,
 - Open Society Institute – Regional Library Program, Budimpešta,
 - Sponzorji;
- Priprava posameznih jezikovnih segmentov:
 - institucije v posameznih državah (nacionalne knjižnice, British Council Köln, British Council Bukarešta, BibSpider, Open Society Institute, univerze, Microsoft v Srbiji).

Vse naloge iz navedene faze projekta so bile izpeljane ali bodo v posameznih sodelujočih državah izpeljane v okviru lokalnih virov financiranja. Slovarsko gradivo je pripravljeno za zaključno usklajevalno redakcijo med vsemi 16 zastopanimi jeziki in objavo v elektronski obliki.

2. Izdaja elektronske verzije – internet in cederom:

Sredstva so bila delno zagotovljena pri Ministrstvu za informacijsko družbo v sklopu razpisa za sofinanciranje stroškov izdaje samostojnih gradiv s področja informacijske družbe ter povezanih področij leta 2004.

3.7 Uporabni rezultati projekta doslej

Slovar, ki je ciljni rezultat skupnih prizadevanj velikega števila strokovnjakov različne jezikovne pripadnosti, bo dosegljiv uporabnikom v različnih oblikah:

- tiskana izdaja z osnovnim slovarjem, urejenim po angleških geslih, ki jih bodo spremljali ustrezniki v vseh zastopanih jezikih, z dodanimi kazali za posamezne jezike;
- elektronska verzija na cederomu, ki bo omogočala iskanje po kateremkoli od zastopanih jezikov;
- elektronska verzija na svetovnem spletu s hipertekstnimi povezavami in možnostjo iskanja po vseh zastopanih jezikih.

Doslej so izšli kot samostojni segmenti tega projekta naslednji dvojezični prevajalni slovarji v tiskani in/ali elektronski obliki:

- *English-Slovak Dictionary of Library Terminology*, Bratislava, 1999 (tiskana izdaja)

- *Angleško-slovenski slovar bibliotekarske terminologije*, Ljubljana, 2002
- tiskana izdaja, 148 str.
- elektronska izdaja, dostop s spletne strani NUK: <http://www.nuk.uni-lj.si>
- *Dictionary of Librarianship: English-Serbian and Serbian-English*, Beograd, 2002 (tiskana izdaja)
- CD-ROM izdaja
- spletna izdaja: <http://btr.nsb.bg.ac.yu/recnik.htm>

Delovno gradivo za 10 jezikov je dostopno redaktorskim skupinam v testni spletni verziji.

Septembra 2000 je bila v Ljubljani ob podpori takratnega Ministrstva za znanost in tehnologijo mednarodna konferenca *Bibliotekarski terminološki slovarji – selekcija, ureditev in prezentacija leksikografskega gradiva*, na kateri se je zbralo okrog 50 strokovnjakov iz 12 evropskih držav in ZDA, ki se ukvarjajo z vprašanji terminologije v bibliotekarstvu in informacijski znanosti.

Konferenca je vsebinsko usmerjena v obravnavo teoretičnih in praktičnih izhodišč oblikovanja in standardiziranja bibliotekarske strokovne terminologije, priprave enojezičnih razlagalnih in večjezičnih prevajalnih terminoloških slovarjev in njihove objave v tiskani in/ali elektronski obliki. Konferenca s programom in abstrakti je dosegljiva na naslovu <http://www2.arnes.si/~ljnuk4/conference>, knjiga s programom, abstrakti in posnetki s konference pa je izšla tudi na cederomu.

3.8 Elektronska verzija slovarja

Kot je razvidno iz dokumentacije, je projekt v zaključni fazi redakcije slovarskega gradiva, ki ga je treba izdati. Gradivo je bilo pripravljeno v predhodnih fazah, prav tako izhodišča in struktura elektronskega slovarja; oboje je bilo v Sloveniji financirano s strani Narodne in univerzitetne knjižnice ter sofinancirano s sredstvi razpisa Zavoda za odprto družbo, priprava gradiv v drugih jezikih pa od lokalnih virov v državah, ki v projektu sodelujejo.

Obe izdaji bosta vsebovali isto in na enak način organizirano gradivo, odločitev za dva vzporedna elektronska medija pa je bila sprejeta na mednarodni konferenci *Bibliotekarski terminološki slovarji – selekcija, ureditev in prezentacija leksikografskega gradiva* v Ljubljani septembra 2000, ki so se je udeležili tudi sodelavci projekta iz različnih držav. Internetna verzija je bila sprejeta kot splošno dostopna oblika sodobne informacijske družbe z največjo možnostjo sprotnega popravljanja in dopolnjevanja slovarskega gradiva, ki pa v nekaterih sodelujočih državah zaradi neustreznih omrežij še nima splošne uporabnosti (npr. Albanija, Gruzija). Zato je bila močno zaželeno tudi cederom verzija, ki poleg možnosti lokalne uporabe predstavlja tudi fizični kos knjižničnega gradiva, s katerim knjižnica razpolaga in z njim laže dokazuje svojemu okolju in financerjem svojo dejavnost oziroma soudeležbo v mednarodnem projektu.

3.8.1 Internetna verzija v testnem okolju že deluje in je tudi na voljo sodelujočim delovnim skupinam po celi Evropi, potrebna so še nekatera dopolnila, predvsem v zvezi s kodiranjem nelatiničnih pisav, ki nastopajo v skupnem slovarju. Sredstva za nadgradnjo so bila pridobljena na razpisu MID leta 2004. Slovar in programski paket za njegovo uporabo sta nameščena na spletni strežnik Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, zato posebnih stroškov namestitve in uporabe ne bo.

3.8.2 Verzija na cederomu že deluje testno za prvih pet jezikov. Potrebna dopolnila in dodelava so vezani predvsem na vzporedno iskanje po vseh 16 jezikih in/ali samostojno iskanje po enem samem jeziku. Nadgradnja testne verzije mora zagotoviti tudi iskanje in prikaz rezultatov v različnih pisavah (latinica in cirilica) ob upoštevanju velikega števila posebnih znakov, ki so zastopani v zajetih jezikih.

S sredstvi, ki bi jih projekt pridobil na razpisu MID, bi zagotovili dodelavo testnega paketa in izdajo slovarja na cederomu v začetni nakladi 300 izvodov. Iz prodaje slovarja bi se financirala izdelava večjega števila kopij kot dotis prve izdaje.

3.9 Časovni plan izvedbe projekta

Izvedba projekta do zaključka »rokopisa« je predvidena v daljšem časovnem obdobju, kar bo seveda v veliki meri odvisno od discipline in možnosti urednikov za posamezne jezike v posameznih sodelujočih državah. V primeru, da bi prišlo do prevelikih in nenadomestljivih časovnih zaostankov, je zaradi zagotavljanja uspešnega zaključka projekta predvidena opustitev jezika, ki ne bi mogel slediti predvidenim časovnim okvirom.

Realizacija posameznih faz je odvisna tudi od ustreznega in pravočasnega financiranja na vseh nivojih, tako osrednje priprave gradiv, organizacije in obdelave podatkov, kot tudi lokalne priprave ustreznikov za posamezne jezike. Predvideni stroški izvedbe celotnega projekta vključno s tiskano in elektronsko izdajo so zelo visoki, zato je potrebno zagotoviti dodatna sredstva, predvsem za tisk in vezavo knjižne izdaje. V primeru nezadostnega ali nerednega financiranja bodo posamezne faze projekta izvedene ločeno in v daljšem časovnem obdobju.

4 Računalniška obdelava slovarskih podatkov

Zaradi zagotavljanja večje operativnosti pri samem delu in učinkovitejše uporabe delovnih gradiv se je delovna skupina odločila v celoti avtomatizirati zaje-manje in obdelavo vseh podatkov, pripravo izpisov in samo uporabo slovarjev. V ta namen je bila pripravljena in natančno opredeljena razčlenjena struktura zapisov, ki omogoča fleksibilnost obdelav in morebitno kasnejšo konverzijo podatkov.

Vse obdelave potekajo s programskim sistemom EVA v okolju Windows 98/2000/NT/xp, ki je namenjen obdelavi besedil, podatkovnih zbirk in slikovnih podatkov, posebni moduli pa so namenjeni tudi lingvističnim obdelavam. Iz skrom-

nega urejevalnika besedil, ki je nastal leta 1985, se je program razvil v močno orodje, ki je že služilo obdelavi večjega števila besedilnih korpusov in slovarjev v slovenskem akademskem okolju. Z njim je tekla na primer tudi obdelava slovarskih člankov za zadnjo izdajo *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, Snojev *Slovenski etimološki slovar* ipd.

Svojo pot je program začel na Sinclairjevem Spectrumu 48K, nato se je preselil na Atari ST, od leta 1991 je bil uporaben v okolju DOS, nato Windows 95 in sedaj Windows 98/2000/NT/xp. Program je bil že od samega začetka zasnovan kot fleksibilno orodje, ki ga lahko uporabnik sam prilagaja različnim potrebam in okoljem. Pri delu je povsem avtonomen in ima lasten nabor znakov na tipkovnici ter na zaslonu in tiskalniku, bogat nabor funkcij za obdelavo podatkovnih zbirk, grafični urejevalnik, sistem za optično razpoznavanje znakov in namizno založništvo, ki omogoča lastno izdelavo kvalitetnih tiskarskih filmov.

Njegova varianta NEVA omogoča tudi neposreden prenos in instalacijo slovarskega gradiva v internetno okolje na spletni strežnik z učinkovitim iskanjem, kar delovne skupine pri svojem delu že uporabljajo.

Viri in literatura

A. Gradiva, ki jih je ob svojem delu izdala Bibliotekarska terminološka komisija

Alfabetarij bibliotekarskih terminov: delovno gradivo, 1993. Ljubljana: BTK.

Alfabetarij bibliotekarskih terminov: delovno gradivo, permutirano kazalo, 1993. Ljubljana: BTK.

Alfabetarij bibliotekarskih terminov: delovno gradivo, 1997. 2. izd. Ljubljana: BTK.

Alfabetarij bibliotekarskih terminov: delovno gradivo, 1999. 3. izd. Ljubljana: BTK.

BERČIČ, Branko, 1990a: Terminologija. *Knjižnica* 34/1–2. 117.

BERČIČ, Branko, 1990b: Univerzna/univerzitetna/visokošolska knjižnica. *Knjižnica* 34/1–2. 126–130.

Bibliotekarski terminološki slovar: delovno gradivo 3 (2400 gesel), 1999. Elektronski vir. Ljubljana: BTK.

Bibliotekarski terminološki slovar: poskusni snopič, 1996. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Bibliotekarsko terminološko gradivo. Izpisovanje strokovnih besedil: delovno gradivo, 1998. Elektronski vir. Ljubljana: BTK.

Delovno gradivo za Bibliotekarski terminološki slovar (1342 gesel), 1997. Ljubljana: BTK.

Delovno gradivo 2 za Bibliotekarski terminološki slovar, 1998. Ljubljana: BTK.

Delovno gradivo 4 za Bibliotekarski terminološki slovar (3121 gesel), 2001. Ljubljana: BTK.

Delovno gradivo 5 za Bibliotekarski terminološki slovar (3745 gesel), 2001. Ljubljana: BTK.

Delovno gradivo 6 za Bibliotekarski terminološki slovar (3800 gesel), 2002. Ljubljana: BTK.

- Delovno gradivo 7 za Bibliotekarski terminološki slovar* (3820 gesel), 2003. Ljubljana: BTK.
- Delovno gradivo 7 za Bibliotekarski terminološki slovar: dodatek – A* (494 gesel), 2004. Ljubljana: BTK.
- Delovno gradivo 7 za Bibliotekarski terminološki slovar: dodatek – B* (1096 gesel), 2005. Ljubljana: BTK.
- Delovno gradivo 8 za Bibliotekarski terminološki slovar* (5057 gesel), 2005. Ljubljana: BTK.
- Dodatek Delovnemu gradivu 4 za Bibliotekarski terminološki slovar* (600 gesel), 2001. Ljubljana: BTK.
- KANIČ, Ivan, 1998: *Kako smo preživeli prvih 250 sej Bibliotekarske terminološke komisije (ne da bi pri tem do kraja obupali)*. Ljubljana: BTK.
- KANIČ, Ivan, 1990a: CIP – katalogizacija v knjigi v slovenskih publikacijah: terminološko vprašanje. *Knjižnica* 34/1–2. 117–124.
- KANIČ, Ivan, 1990b: Nekaj izrazov za poimenovanje najsodobnejših oblik medijev za zapis in reprodukcijo podatkov. *Knjižnica* 34/4. 117–119.
- KANIČ, Ivan, 2004a: Gesli knjižnica in biblioteka. *Knjižnica* 48/3. 208–210.
- KANIČ, Ivan, 2004b: Zastareli izrazi. *Knjižnica* 48/4. 203–209.
- KANIČ, Ivan, 2005a: Okrajšave. *Knjižnica* 49/1–2. 305–312.
- KANIČ, Ivan, 2005b: Kratice. *Knjižnica* 49/3. 207–219.
- KOBE, Tomaž, 1990: Zunanji uporabnik. *Knjižnica* 34/1–2. 125.
- LEDER, Zvonka, 1993: *Navodila za pisanje bibliotekarskega terminološkega slovarja* (neobjavljeno).
- LEDER, Zvonka, 1989: *Navodila za izpisovanje terminov* (neobjavljeno).
- RAJH, Bernard, 1990: Geslovník – geselnik. *Knjižnica* 34/1–2. 124.
- RAJH, Bernard, 1990: Knjižnični informacijski sistem, (knjižnično-informacijski sistem), knjižnično-dokumentacijsko-informacijski sistem. *Knjižnica* 34/1–2. 125.
- Sklep o ustanovitvi Bibliotekarske sekcije v okviru Terminološke komisije Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU*, 9. 9. 1987. Ljubljana.
- Terminološko gradivo*, 1992. Ljubljana: ZRC SAZU, NUK, ZBDS.

B. Objave o delovanju Bibliotekarske terminološke komisije in pripravi slovarja

- Bibliotekarska terminologija: projekt bibliotekarskih terminoloških slovarjev* (projektna dokumentacija), 1995. Ljubljana.
- DIMEC, Zlata, 1996: *Slovenski bibliotekarski terminološki slovar*. Predstavitev na posvetovanju ZBDS, Čatež.
- KANIČ, Ivan, 1999a: *Internationale Terminologearbeit – Multilingual Dictionary of Library Terminology*. Referat na mednarodnem seminarju Literatur und Spracherwerb durch Bibliotheken, Köln, 12.–18. junija 1999.
- KANIČ, Ivan, 1999b: *Library Terminology – Two projects, two dictionaries*. Referat na mednarodnem seminarju Managing Information: The Impact on Public Information Policies and Services, Dunaj, 25.–27. maj 1999.

- KANIČ, Ivan, 1995: *Slovene Mono- and Multilingual Dictionaries of Library and Information Science Terminology*. Referat na International Conference Investigation and Standardization of Library Science and Bibliography Terminology: Theory and Practice. Vilnius, 18.–19. oktober 1995. [Http://www2.arnes.si/~ljnuk4/vilnius.html](http://www2.arnes.si/~ljnuk4/vilnius.html). (Obj. tudi v litovščini: Slovenu vienos ir keliu kalbu bibliotekininkystes ir informacijos mokslo terminu žodynai / Ivanas Kaničius (Slovene mono- and multilingual dictionaries of library and information science Terminology). *Bibliotekininkyste '97 – Bibliotekininkystes ir bibliografijos terminologija*. 26–30.)
- KANIČ, Ivan, 1998a: *Bisherige Ergebnisse und weitere Plannungen beim internationalen Projekt »Mehrsprachiges Wörterbuch der bibliothekarischen Fachterminologie«*. Referat na 27. ABDOS-Tagung, Göttingen, 18. do 21. maja 1998.
- KANIČ, Ivan, 1998b: Mednarodni projekt priprave večjezičnega bibliotekarskega terminološkega slovarja. *Vloga specialnih knjižnic pri pospeševanju družbenega in gospodarskega razvoja. Sodobne informacijske tehnologije in njihova uporaba v specialnih knjižnicah / VII. posvetovanje Sekcije za specialne knjižnice, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Ljubljana, 5.–6. november 1998*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. 125–136.
- KANIČ, Ivan, 1998c: *Dictionaries of Library Terminology: Two Projects*. Predstavitev na UNESCO International Conference »Reading for All«, Sofia, 21. do 25 november 1998.
- KANIČ, Ivan, LEDER, Zvonka, 1996: Slovenski bibliotekarski terminološki slovar. *Knjižnica* 40/2. 5–32. (tudi h – prevod v nemščino).

C. Drugi o Bibliotekarski terminološki komisiji in slovarju

- GANTAR, Polona, 1997: Kritični pretres poskusnega snopiča Bibliotekarskega terminološkega slovarja. *Jezikoslovni zapiski* 3. 207–219.
- NOVAK KAJZER, Marjeta, 1996: Pokušina Bibliotekarskega terminološkega slovarja. *Delo*, 27. 9. 1996. 8.
- Slovenian Dictionary of Librarianship, 1996. *International Cataloguing and Bibliographic Control, IFLA* 25/4. 88.
- Slovenski bibliotekarski terminološki slovar: poskusni snopič. *Dnevnik*, 15. 10. 1996. 22.
- The Evolving Library Scene in Slovenia: A personal account by Monika Segbert*, European Commission, Telematics for Libraries, who visited Slovenia in February 1996 to examine library developments, 1998. [Http://www.echo.lu/libraries/en/cee/slovenia.html](http://www.echo.lu/libraries/en/cee/slovenia.html).

Č. Večjezični slovar bibliotekarske terminologije

- Angleško-slovenski slovar bibliotekarske terminologije*, 2002. Ljubljana. (Dostop s spletne strani NUK: <http://www.nuk.uni-lj.si>.)
- Bibliotekarska terminologija: projekt bibliotekarskih terminoloških slovarjev*, 1995. Ljubljana.
- Bibliotekarski terminološki slovar: poskusni snopič*, 1996. Ljubljana.
- Dictionary of Librarianship: English-Serbian and Serbian-English*, 2002. Elektronska izdaja. Beograd. (Spletna izdaja: <http://btr.nsb.bg.ac.yu/recnik.htm>.)
- English-Slovak Dictionary of Library Terminology*, 1999. Bratislava.

International Conference Dictionaries of Library Terminology: Selection, Arrangement and Presentation of Lexicographic Material, Ljubljana, 28.–29. september 2000. [Http://www2.arnes.si/~ljnuk4/conference/](http://www2.arnes.si/~ljnuk4/conference/).

KANIČ, Ivan, 1995: Slovene Mono- and Multilingual Dictionaries of Library and Information Science Terminology. *International Conference Investigation and Standardization of Library Science and Bibliography Terminology: Theory and Practice*. Vilnius, 18.–19. oktober 1995. 26–30.

KANIČ, Ivan, 1996: *Wie gehe ich mit Sprachbarrieren bei der internationalen Kooperation und Landesübergreifenden Projekten um?* Deutsches Bibliotheksinstitut, 6. Nov. 1996 (neobjavljeno).

KANIČ, Ivan, LEDER, Zvonka, 1996: Slovenski bibliotekarski terminološki slovar. *Knjižnica* 40/2. 5–32.

KNECHTGES, Susanne, 1995: *Bibliothekarisches Wörterbuch = Librarian's Dictionary*. Bad Honnef.

Praktisches Wörterbuch für Bibliothekare = Librarian's Practical Dictionary, 1992. Köln. *Spletna stran mednarodnega projekta »Multilingual Dictionary of Library Terminology«*. [Http://www2.arnes.si/~ljnuk4/multi/multi.html](http://www2.arnes.si/~ljnuk4/multi/multi.html).

Testna stran z delovnim gradivom za 10 jezikov. [Http://www2.arnes.si/~ljnuk4/dictionary/index-old.html](http://www2.arnes.si/~ljnuk4/dictionary/index-old.html).